

YU ISSN 0027-8084
UDK 808.61./.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXIX/3-4

БЕОГРАД
1993.

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXIX (нова серија)

Св. 3-4 (1993)

САДРЖАЈ

Уз монографију „Пет векова српског штампарства” (МИТАР ПЕШИКАН)	131
Српскохрватски језик у бугарским лексикографским приручницима (ЛИЛИ ЛАШКОВА)	155
Енклитика и квантитет (АСИМ ПЕЦО)	163
Инструментал за живо у пасивним конструкцијама (СРЕТО ТАНАСИЋ)	173
О неким врстама српскохрватских именичких сложеница (МАРИЈАНА КИРШОВА)	182
Песничке метафоре Бранка Радичевића (МИЛОСАВ Ж. ЧАРКИЋ)	197
Лексички систем и лексичко значење (СТАНА РИСТИЋ)	229
Из кинолошке терминологије (ВАСА ПАВКОВИЋ)	235
Прилог расправи о писању великог и малог слова (ДРАГОЉУБ ЗБИЉИЋ)	241
На чему је наш књижевни језик данас (МИТАР ПЕШИКАН)	255

Васа Павковић

(Институт за српски језик, Београд)

ИЗ КИНОЛОШКЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ

У раду се, са гледишта укључивања у Речник САНУ и лексикографске обраде, разматра једна специфична грана савремене терминологије: називи пасмина расних паса.

1

Последњих година повећава се број одгајивача различитих расних паса. Мали број пасмина припада аутохтоним, домаћим расама,¹ знатно је више пасмина које нам стижу из света. С тим у вези пред лексикографима се јавља проблем које од тих раса заслужују да буду обрађене у Речнику САНУ, водећи рачуна о принципима на којима се ово многотомно дело деценијама израђује.² Да ли ће се узимати у обзир само најраспрострањеније, најпопуларније расе или ће се, с обзиром на то да се ипак ради о релативно малом броју раса, уносити у текст Речника САНУ све оне које тренутно постоје на нашим просторима.

Разматрајући како су у Речнику САНУ обрађени називи за оне расе паса које су, по нужности азбучног реда, већ биле на реду, закључујемо да су све важне расе добро дефинисане иако је одговарајуће кинолошке литературе било мало или нимало. Лексикографи из Института за српски језик су се испомагали Финковим преводом Брема, приручником „Ловство и рибарство” Николе Поповића,³ енциклопедијама и речницима страних речи, а примери су, када их је било, уношени и из белетристике.⁴

1 Види др Милорад Тадић, *Југословенске расе паса, стандарди, држање и исхрана, изложбе и оцењивања, обољења*, друго допуњено издање, „Нолит”, Београд 1990.

2 Види М. Пешикан, *Десет томова Речника САНУ*, НЈ књ. XXIII (нова серија), св. 3—4.

3 Види Поповић инж. Никола, *Ловство и рибарство*, Београд 1949, стр. 181—194, где се даје општа класификација паса на ловачке и неловачке, али се, рецимо, у оквиру ловачких не наводи ни једна аутохтона раса наших гонича. Што се тиче књиге Алфреда Брема *Како живе животиње* у преводу Н. Финка (Загреб, 1937), може се рећи да она обрађивачима грађе за Речник САНУ, што се кинологије тиче, није од веће користи.

Тако су, рецимо, у Речнику САНУ обрађени *бернардинац*, *боксер*, *вижља* (и *вижла*), *доберман*, *дога*, *јазавичар*, *кокер*, *малтезац* и *малтезер* (под аколадом). Интересантно је да је обрађена руска пасмина *лајка*, али не и данас врло распрострањен сој *шкотског овчара* који се назива *леси* (а у разговору *лесика*). Нема сумње да су оба имена пропуштена због мањкавости грађе (то јест њене својеврсне архаичности у овом случају). Наравно, у грађи Речника САНУ нису констатоване ни расе које су одавно одомаћене код наших љубитеља, као што су *басет*, *бобтејл*, *кувас*, *лабрадор*, *маламут*...

Примедбе у вези с лексикографском обрадом наведених раса односе се, пре свега, на разлике у дефинисању и, с друге стране, на присуство или одсуство терминолошке одредбе „зоол”. Она је изостала код *боксера*, *добермана* и *кокера*, а стављена је, с правом, код *бернардинца*, *јазавичара* или *лајке*.

Што се разлика у дефинисању тиче, без обзира на то што се речничке дефиниције морају разликовати од енциклопедијских, мислимо да не би смеле да се дешавају драстичне разлике у дефиницијском описивању паса при чему се код једне расе дефиницијом инсистира на пореклу, код друге на изгледу пса, а код треће се дају минимални подаци о употреби расе.

Рецимо, врло добро је дефинисана *дога* речима: „врста пса развијене главе и врата, кратке длаке, која се употребљава обично као чувар и полицијски пас”. Са сличном информативношћу дефинисан је *јазавичар*: „врста ловачког пса малог раста, дугачког тела, кратких кривих ногу и дугуљасте главе са шиљатом њушком и клемпавим ушима, који служи првенствено за лов на јазавце и лисице”. Знатно слабије је дефинисана *вижља* (данас је много распрострањенији назив *вижла*, који Речник САНУ као варваризам упућује на реч *вижља*; пронађене су десетине примера у ревији „Зов” где се користи назив *вижла*, а није забележен ниједан случај употребе назива *вижља*⁵). Дефиниција гласи: „врста ловачког пса птичара или гонича”.

Још слабије је дефинисана, по нашем мишљењу, *лајка* речима које инсистирају на простору из којег она потиче, а сасвим је занемарен изглед расе. Упоредите: „врста расног ловачког пса, распрострањеног у северним пределима СССР и на Скандинавском полуострву”. За нијансу

⁴ Као приручна литература у Институту за српски језик се користи и *Ловачки рјечник* Стеве Ђосовића, Сарајево, 1981. Овај аутор у свом речнику ловачких термина наводи осам аутохтоних раса југословенских паса, изостављајући југословенског планинског гонича, крашког и хрватског овчара. Не улазећи у анализу грађе Ђосовићевог речника, можемо рећи да су дефиниције врло неуједначене, да је у речнику много сувишног материјала и да се подацима које аутор наводи мора опрезно и критички приступити.

⁵ Види опсежан чланак о овој мађарској раси у „Зову” бр. 220, стр. 3 и 20.

боље је дефинисан *доберман*: „пас племените расе добивен укрштањем пинчера и немачког овчарског пса, који служи као пас-чувар и полицијски пас”.

Сводећи ово кратко разматрање, треба рећи да нема никакве сумње да ће и друге познате и распрострањене расе паса које потичу из света бити одговарајуће обрађене у наредним томовима Речника САНУ. Мислимо при томе на *пекинезера*, *пинча*, *поентера*, *ротвајлера*, *теријера*, *хрта*, *шнауцера* итд. Да би дефиниције и укупна обрада били побољшани, у приручну литературу је ушла и „Енциклопедија паса”,⁶ а требало би размотрити могућност ексцерпције једног годишта ревије „Зов” (што би допринело и проширивању постојеће грађе у области голубарства, кунхарства итд.).

2

Ако о избору интернационалних раса паса које ће бити обрађене у корпусу грађе Речника САНУ може бити дилема и дискусије, чини нам се да би све аутохтоне, домаће расе паса морале бити присутне у Речнику. На жалост, у прошлости су начињени неки пропусти који могу бити исправљени тек у евентуалном допунском тому.

Постоји једанаест аутохтоних раса, створених на тлу некадашње Југославије и врло присутних код одгајивача широм простора који је та земља заузимала. Неке од њих су постале и светски познате и популарне.

Седам наших раса су гоничи. Њихова стручна имена гласе: *балкански гонич*, *истарски краткодлаки гонич*, *истарски дугодлаки гонич*, *посавски гонич*, *југословенски тробојни гонич*, *босански оштродлаки гонич*, звани још и *барак*, те *југословенски планински гонич*.

Три аутохтоне расе припадају овчарима. То су *југословенски овчарски пас*, познатији као *шарпланинац*, *крашки овчар* и *хрватски овчар*.

Ту је још и *далматинац* који се данас користи као кућни пас.

Једанаест наведених раса су признате од Међународне кинолошке федерације, учествују на националним и међународним такмичењима и освајају титуле.

Како се види из списка имена домаћих раса паса, чак седам спада у „најстарије ловачке псе” — гониче. На жалост, ниједна од ових раса није обрађена под одредницом гонич. Под том одредницом, као друга тачка, смештена је дефиниција „хајкач, онај који гони дивљач према ловцима; ловачки пас који гони дивљач по трагу” и после два примера који

⁶ Види Ђино Пуњати, *Енциклопедија паса*, „Савремена администрација” и „Народна књига”, Београд 1983.

потврђују први део дефиниције, налазимо и два примера који су потврда другог дела. Оба су из белетристике, од Мусулина и Горана Ковачића. Мислимо да је ова два значења требало одвојити у две засебне тачке, а одговарајућу лексикографску обраду домаћих гонича требало је сместити на крају одреднице „гонич”, где би, уз кратке дефиниције, били обрађени као изрази и дат по пример за сваку расу.

Интересантно је да у Речнику САНУ постоји и одредница *гоњач*, под чијом првом тачком налазимо упућеницу којом се ова реч упућује на прву и другу тачку код речи *гонич*. Последњи од шест наведених примера гласи: „[На изложби паса] ће... бити приказана најбоља грла наших аутохтоних пасмина (балкански гоњачи, истарски гоњачи...)” (Пол. 1958, 16179/10). Како се види, пример је због економичности простора у Речнику САНУ скраћен, а садржај заграде делимице замењен са три тачке. Провером смо констатовали да пример у наставку гласи: ”и босански тробојни гоњачи, а затим шарпланински и хрватски овчари”. То показује да је макар и под одредницом *гоњач* било могућности (и грађе) да се обраде бар три аутохтоне расе југословенских „гоњача”.

Као и иначе у животу језика, стручни називи се у живој комуникацији „скраћују”, прилагођавају брзој размени речи. То важи и за помињане кинолошке термине. Мислимо да је и за разговорне називе домаћих паса морало бити места у Речнику САНУ, односно да се морају обрадити и све такве речи које, по азбучном редоследу, тек стижу на ред у наредним томовима.

Балкански гонич се, рецимо, назива *балканцем*, а женка *балканком*. Упоредите пример: „Продајем посавку и балканца” („Зов” бр. 208, стр. 42), и пример: „Продајем балканку 11 месеци, неуведена у лов” (Исто, стр. 45).

Истарски краткодлаки и истарски оштродлаки гонич називају се међу одгајивачима *истријанерима*. Упоредите пример: „Истријанер. Штенад истријанера [на продају]”. Ни овај назив, као ни претходна два, није регистрован у Речнику, а потиче из наведеног броја ревије „Зов”, стр. 46.

Посавски гонич се назива *посавцем*, а женка *посавком*. Упоредите пример са истог, малочас наведеног места: „Пар посаваца [продајем]”, а за посавку први пример код балканца. Обе речи би требало унети у неки од наредних томова, на одговарајућем месту.

Исто важи и за југословенског тробојног гонича, који се назива *тробојцем*, а женка *тробојком*. Примери: „Тробојци, девет мјесеци, одлично поријекла [продају се]” („Зов” бр. 211, стр. 43) и [Продајем] пар балканаца, тробојку, („Зов” бр. 208, стр. 46).

Посебан случај представља босански оштродлаки гонич, који се међу стручњацима назива *барак*, а женка *баракуша*. Назив *барак* сусрећемо као равноправан стручном, дужем називу и у наведеној Тадићевој књизи (стр. 42 и даље), а за *баракушу* пример гласи: „Продајем босанску баракушу са два мушка штенета” („Зов” бр. 208, стр. 45). Истичем да је реч *барак* забележена у првом тому Речника САНУ, али са неодговарајућом дефиницијом „пас са дугом длаком” и примером из Вукових народних пословица: „О шкрипову дне (кад се бараци стигну). Никад”. Чињеница да је пример из Вука говори о старости ове расе паса.

У грађи прикупљаној из ревије „Зов” за сада није потврђена наша претпоставка да се југословенски планински гонич назива *планинцем*.

Што се овчарских паса тиче, југословенски овчарски пас се у стручној литератури назива *шарпланинцем* и требало би га обрадити у Речнику САНУ под одредницом *пас* (у изразима) и под одредницом *шарпланинац*. У разговору се, понекад, чује и назив *шарац*. (Упоредите „Зов” бр. 219 на стр. 15.)

И хрватског и крашког овчара требало би обрадити под одредницом *овчар*, у изразима. У консултованој литератури и ревији „Зов” нисмо констатовали некакав краћи, разговорни назив за ове две домаће расе паса.

Коначно, наш најпознатији пас у свету је далматинац, којег љубитељи називају и *далматинером*. Далматинац је обрађен у Речнику и дефинисан речима: „врста пса доге, средње величине, снежне беле боје са црним шарам”. Уместо примера потписана је, као извор, редакција Далматинер је пак упућен на далматинца, без навођења примера и са навођењем „Енциклопедије Просвете” као извора. Напомињемо да се у стручној литератури данас далматинац не доводи у везу са догама и да је речничка дефиниција последица енциклопедијске која је написана под утицајем међународне борбе за порекло расе. Тек 1961. је Међународна кинолошка федерација дефинитивно признала југословенско порекло овог пса. Иначе, у сваком броју ревије „Зов” могу се наћи многи примери за речи *далматинац* и *далматинер*, а при томе се овај други назив све чешће употребљава, вероватно због хомонимичности речи далматинац с речју која означава становника Далмације.

Резюме*Васа Павкович***ИЗ КИНОЛОГИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ**

В статье, с точки зрения включения в Словарь САНУ и лексикографической обработки, рассматривается одна специфичная отрасль современной терминологии: названия пород породистых собак.